

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА

УДК 378.124:94(5)

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-СХОДОЗНАВЦІВ

Володимира Федина

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

На підставі аналізу змісту навчальних дисциплін, навчально-пізнавальної діяльності й продуктивно-освітнього середовища як чинників формування професійної компетентності у майбутніх фахівців-сходознавців визначено й запропоновано педагогічні умови, що забезпечують оптимізацію процесу формування професійної компетентності.

Ключові слова: професійна компетентність, автентичні завдання, міжособистісна взаємодія, професійний і соціокультурний компоненти, емоції, суб'єкти діяльності.

Одним з важливих чинників формування професійної компетентності є змістовий, що передбачає інформаційне, сенсове наповнення навчального процесу, від якого залежить здійснення адаптаційного етапу спочатку до навчальної, а згодом до професійної діяльності, формування ціннісного ставлення студентів до майбутньої діяльності, позитивної мотивації.

У широкому розумінні зміст освіти – це зумовлена цілями та потребами суспільства система знань, умінь та навичок, світогляду та громадських і професійних рис майбутнього фахівця, що формується у процесі навчання відповідно до перспектив розвитку науки, техніки, технологій та культури [8].

Зміст освіти набуває конкретного наповнення в процесі формування спрямованості стимулювальних сил особистості: потреб, інтересів, мотивів, цілей. Цікавим є психологічний аспект, в якому склад змісту постає як сукупність психологічних елементів структури особистості, які слід формувати в процесі навчання. У такому контексті важливим є для засвоєння зміст навчання, призначений для задоволення потреб і можливостей особистості, потреб у кваліфікованих фахівцях певної спеціалізації, досягнень навчальних закладів. Науковці визначають зміст освіти як певну систему інтегрованого знання, у процесі оволодіння яким створюються умови

для формування та розвитку в особистості умінь, необхідних для професійної діяльності і життєдіяльності в сучасному суспільстві.

Зміст освіти повинен ставити студентів у позицію суб'єкта як у здійсненні професійної, так і суспільної діяльності, брати до уваги індивідуально-особистісні особливості студентів і відповідно до цього наповнювати навчально-виховний процес, а також зважати на сучасні потреби суспільства. Для реалізації цих підходів зміст освіти використовує текст як засіб організації й передачі інформації. Відповідно до структури професійної компетентності зміст повинен охоплювати таку навчальну інформацію, яка слугуватиме формуванню в майбутніх фахівців-сходознавців професійних, соціокультурних та психологічних знань.

Підбір лексичного матеріалу текстів зумовлений передусім метою та завданнями вивчення мови відповідно до підготовки фахівця-сходознавця в тій чи іншій галузі. Такі тексти повинні, крім того, що містити відповідну пізнавальну інформацію, бути спрямованими на формування певних професійних знань відповідно до підготовки фахівця.

Окрім висвітлення різноманітних подій, що стосуються Сходу, викладачам необхідно подавати такий навчальний матеріал, який мав би лексичне, граматичне, ще й культурологічне навантаження. Підбір навчальних матеріалів необхідно ґрунтувати на культуроорієнтованому, комунікативному та особистісно-діяльнісному підходах. Невід'ємною частиною комунікативно-орієнтованої методики навчання є потреба в доборі автентичних тестів, за допомогою яких можливо створювати природні, справжні ситуації.

Проаналізувавши наведені факти, ми дійшли висновку, що, використовуючи навчальні матеріали, викладачам необхідно звернути увагу на наявність в них таких елементів: художнього та естетично-пізнавального значення; країнознавчої цінності; актуальності проблематики з позицій загальнолюдських цінностей; відповідності віковим особливостям, мовному і життєвому досвіду студентів, їхнім інтересам; доступності з позиції мовних засобів [7]

Змістовий чинник сходознавства як професії у яскравій формі втілює в собі діалог культур – розшифрування іншого бачення, готовність його виявити і водночас не дати йому захопити своє власне бачення. Форма утримання свого власного бачення є виявленням основ своєї власної культурності, на основі якої особистість визначає себе в діалозі національної та загальнолюдської культур.

Оскільки змістовий чинник характеризується наповненням навчального процесу відповідною навчальною інформацією, то процесуальний чинник відповідає за організацію навчальної діяльності. Формування професійної компетентності у майбутніх фахівців-сходознавців відбувається у процесі діяльності, що є важливою формою виявлення активного ставлення людини

до зовнішнього середовища, коли людина творчо перетворює природу, роблячи себе діяльним суб'єктом, а явища природи, які засвоює, – об'єктом своєї діяльності [5].

Як зазначають науковці, а зокрема В. Г. Асєєв, “сєнс життя людини складається не лише із задоволення потреб та досягнення результатів. Цей сєнс міститься в самій діяльності” [1]. Зважаючи на це, важливо вести мову про якісну сторону діяльності, спосіб її здійснення, який регулюється особистісними і загальними вимогами. Якість визначається способом постановки завдання, прийняттям відповідальності особою за вирішення завдання в цілому. Така діяльність повинна орієнтуватися на концепцію, в основі якої лежить людський розвиток, а головною метою є самовираження і повне розкриття можливостей і здібностей людської особистості [4].

Будь-яка дія починається з пізнання об'єкта, на який спрямована діяльність. Людина відображає оточуючу її матеріальну дійсність у своєму пізнанні. Пізнання, відповідно, не відбувається без суперечностей. Все нове певною мірою змінює старе, вступає з ним в суперечку, оскільки значущість давнішої інформації достатньо закріпилася, а нові факти ще не встигли отримати такий статус. І тому викладачам необхідно забезпечувати такий навчально-виховний процес, який би сприяв пристосуванню раніше сформованих реакцій суб'єкта до об'єкта з переходом до нових способів реагування, тобто адаптувати певні стереотипні бачення студентів щодо Сходу і спрямувати їхню мисленєву діяльність по-новому зрозуміти Схід.

Для того, щоб студент умів пізнавати себе й інших, йому необхідно володіти знаннями й уявленнями, що стосуються процесу пізнання, тобто своєрідним метапізнанням [3]. Студент-сходознавець повинен володіти спеціальними навичками, що дають змогу йому отримувати інформацію, організувати і запам'ятовувати її. Для цього, як зазначають науковці, викладачам необхідно забезпечувати створення міжкультурного навчання, що передбачає навчально-розвивальний процес, у процесі якого дві культури – рідна та іноземна – виявляються одночасно як культурне знищення, так і культурне зближення. Унаслідок цього виникає третя культура, яка характеризується новими поглядами на власну особистість і проміжним становищем між рідною та іноземною культурою [2]. Створювати міжкультурне середовище слід шляхом наближення та порівняння української та східної культур. У процесі такої діяльності студенти оволодівають метакогнітивними навичками, які дають можливість відстежувати прогрес відповідно до того, як вони намагаються зрозуміти і осмислити матеріал.

У процесі пізнавальної діяльності суб'єкт не модифікує об'єкт, а відображається ним і повертається до суб'єкта у вигляді знань про нього. Така ж сама ситуація наявна під час ціннісно-орієнтаційної діяльності, яка дає об'єктно-суб'єктивну інформацію, певну інформацію про цінності.

Завданням викладачів є так організувати навчальний процес, щоб знання східних мов набули усвідомленого ціннісного смислу для майбутніх фахівців-сходознавців. Ставлення до освіти як певної цінності впливає на активність пізнавальної діяльності, яка є одним з основних джерел формування професійно-моральних орієнтацій. Сутність процесу формування ціннісного ставлення до знань полягає у трансформації суспільної потреби в знаннях у індивідуальну пізнавальну потребу студента на основі позитивної оцінки знань з погляду їх значинності для його практичної діяльності.

Важливу увагу слід приділити емоціям, що виражають стан суб'єкта і його ставлення до об'єкта. В емоційних процесах налагоджується такий взаємозв'язок: взаємовідношення між перебігом подій, які відбуваються відповідно до чи проти потреб особистості; перебігом діяльності особи, який спрямований на задоволення цих потреб, з одного боку, і перебігом внутрішніх органічних процесів, від яких залежить життя організму в цілому, – з іншого. В результаті індивід налаштовується на відповідну діяльність. Оскільки люди усвідомлюють предмет, в цьому випадку знання східних мов, від якого залежить задоволення потреби, то у них з'являється спрямоване бажання. Зважаючи на те, що емоції виконують роль внутрішніх сигналів, викладачам слід організувати навчальний процес так, щоб у студентів формувалися позитивні емоції як до процесу діяльності, так і до майбутньої діяльності. Для того, щоб підтримувати у студентів їхню емоційну активність під час навчально-виховного процесу, варто застосовувати прийом контрасту: змінювати емоційно насичений фрагмент заняття спокійнішим, колективну роботу – індивідуальними завданнями. Емоційного впливу можна також досягти, використовуючи ілюстрації, предмети наочності, застосовувати музичний супровід та аудіоматеріали. Всі ці методи спрямовані на забезпечення того, щоб власне навчальний процес викликав захоплення та позитивні емоції у студентів, що сприятиме емоційному захопленню на шляху до оволодіння професією в цілому.

Оскільки у процесі пізнавальної та ціннісно-орієнтаційної діяльності активність суб'єкта виявляється у вигляді його знань про об'єкт, то перетворювальна діяльність, відповідно, зумовлена відмінностями у характері активності суб'єкта. У випадку з майбутніми фахівцями-сходознавцями необхідно моделювати такі ситуації, які властиві народам Сходом. Цього студентам вже слід навчатися на заняттях, щоб в реальному житті почуватися впевнено. Слід моделювати ситуації, де б студентам потрібно було застосовувати набуті теоретичні знання на практиці.

Для того, щоб перетворити особистість в члена певної культурно-історичної спільноти, необхідно йти шляхом соціалізації, що передбачає присвоєння їй культури цієї спільноти. У процесі соціалізації й передбачається активність студента, внаслідок чого відбувається формування

певних соціальних якостей. У процесі соціалізації особистість не лише входить в сітку суспільних відношень, не тільки володіє деякими соціальними функціями і, як наслідок, засвоює фрагменти культури і оволодіває певними соціальними ролями, але й таким чином формує свою психіку [6].

Отже, ми можемо зробити висновок, що навчально-виховний процес сприятиме формуванню висококваліфікованого фахівця-сходознавця за таких умов:

- у разі усвідомлення особистісного сенсу діяльності, коли усвідомлюються результати;
- коли досягається успіх діяльності, що викликає позитивні емоції і задоволення;
- коли особистість реалізує власні потреби, тоді й виникає задоволення від діяльності;
- коли студент займає суб'єкту позицію, що дає змогу виявити активну свободу, реалізувати потенціал і сприяє усвідомленню власної відповідальності;
- коли усвідомлює ставлення до самої діяльності;
- коли студент виявляє активність.

Дослідники вважають середовище вагомим соціальним чинником розвитку людини, що забезпечує умови для її існування, взаємодії з іншими особами, а тому уможливує набуття необхідного соціального досвіду й формування соціальних рис. Освітнє середовище навчально-виховного закладу – це цілісний соціально-психологічний простір, що охоплює сукупність умов, взаємозв'язків, сформованих на основі міжособистісної взаємодії, систему цілей, намірів, засобів комунікації й інформації, що відіграють освітню роль, а також організованих педагогічних впливів, процесів.

Для організації демократичного освітнього середовища необхідно активно залучати кожного учасника навчального процесу, застосовуючи різні стимули, методи для залучення студентів до діяльності, міжособистісного спілкування; надаючи право вибору навчальних завдань, способів виконання; стимулюючи активність, підтримуючи ініціативу студентів; визнаючи причетність кожного до спільноти; забезпечуючи відповідний соціально-психологічний клімат, який полягає у відсутності примусу, натиску, упередження стосовно кожного студента, позитивній установці на особистість, наданні можливості для вільного міркування, висловлення власної думки, самоствердження; налагоджуючи міжособистісну взаємодію між викладачем і студентами (вияв уваги до кожної особистості незалежно від рівня успішності, сімейного стану батьків тощо); виявляючи щирість, відвертість у висловленні власних думок; відчуваючи та розуміючи внутрішній стан особистості; поважаючи особистість, уникаючи критики,

образ, засуджень; визнаючи цінності кожного, його поглядів та досягнень; сприяючи саморегуляції студентів (спонукати до критичного, творчого мислення, вільного міркування, вироблення власних поглядів замість отримання готових знань); надаючи можливості для їхнього вправлення у виборі моральних вчинків, організацій соціальної поведінки, прийняття й реалізації відповідних рішень.

Студентові необхідно займати активну позицію у навчально-виховному процесі. Це сприятиме його особистісному та професійному самовизначенню. Студент повинен сам конструювати нові знання, порівнюючи з минулим досвідом, вдаючись до процесу акомодатії. Завдяки самоаналізу, самопізнанню та іншим когнітивним процесам студент матиме змогу аналізувати власні здібності й узгоджувати їх з вимогами майбутньої професії. Упродовж всього життя студентові необхідно вдосконалюватися. Лише пізнавши себе, йому будуть зрозумілі механізми і аспекти пізнання інших.

Формування професійної компетентності неможливе без врахування всієї специфіки фахівців-сходознавців. Для того, щоб підготувати висококваліфікованого фахівця, необхідно сформувавши в нього відповідні компетенції, а також навчати їх застосувати практично. Оскільки психологія, ментальність, культура і традиції народів Сходу відрізняються від західних, то необхідно діяльність спрямовувати на вирішення практичних завдань власне природного характеру. Вже в навчальних аудиторіях слід забезпечувати автентичні завдання, вирішення яких формувало б навички й вміння діяти поза межами вищого навчального закладу.

Звичайно, формування професійної компетентності у майбутніх фахівців-сходознавців найкраще відбувається у єдності професійного і соціокультурного компонентів. Необхідно підбирати такий навчальний матеріал, який би містив інформацію соціокультурного навантаження, а також і професійну спрямовану. Діяльність не буде повноцінною для створення сприятливого середовища формування професійної компетентності, якщо у ній не поєднається наукове поняття, емоційно-ціннісна оцінка і практичні дії студентів. Пізнаючи якимсь нове явище, студент спочатку стикається з когнітивним процесом, який забезпечує формування теоретичних знань і наукових понять. Звичайно, будь-який когнітивний процес супроводжується певним емоційним станом, який студент переживає в той час. У процесі формування емоційного компонента в студентів формується певне ціннісне ставлення до об'єкта пізнання, вони дають свою оцінку цього об'єкта. Пізнавши і оцінивши певне явище, студент починає його практично застосовувати.

Отже, враховуючи аспекти забезпечення сприятливого середовища, змістового та процесуального чинників, ми можемо виділити такі організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності:

- залучати студентів до навчального процесу як суб'єктів професійного й особистісного становлення;
- організувати навчальну діяльність, спрямовану на вирішення автентичних (природно-практичних завдань);
- організувати навчальний процес у єдності професійного і соціокультурного контекстів;
- забезпечувати інтеграцію наукових понять, емоційно-ціннісних оцінок і практичних дій студентів.

1. *Асеев В. Г.* Мотивация поведения и формирования личности. М., 1976. С.83.
2. *Бердичевский А. П.* Современные тенденции в обучении иностранному языку в Европе // Русский язык за рубежом. 2002. № 2. С. 23.
3. *Ги Лефрансуа.* Прикладна педагогическая психология. СПб. 2005. С.146
4. “Компетенізація освіти”: обмеження і перспективи // Пост методика. 2005. № 2. С. 5.
5. *Костюк Г. С.* Деятельность // Педагогическая энциклопедия. М., 1964. Т. 1. С. 709.
6. *Парсонс С.* Социология сегодня. Проблемы и перспективы. М., 1965.
7. *Синкевич Е. Н.* Аналогия и культура речи // Лексика и культура. Тверь, 1990. С. 101–107.
8. *Скаткин М. Н., Краевский В. В.* Содержание общего среднего образования. Проблемы и перспективы. М., 1981.

FACTORS OF FORMING FUTURE ORIENTAL SPECIALISTS' PROFESSIONAL COMPETENCE

Volodymyra Fedyna

*Ivan Franko National University of L'viv
Doroshenko Str., 41, UA – 79000 L'viv, Ukraine*

The paper analyses the content of educational subjects, some aspects of educational and cognitive activity, and productive educational environment as the factors of forming future oriental specialists' professional competence. It determines and offers the pedagogical trends of optimizing this process.

Key words: professional competence, authentic tasks, interpersonal cooperation, professional, social and cultural components, emotions, subjects of the activity.

Стаття надійшла до редколегії 25.03.2008
Прийнята до друку 20.05.2008